

*A származás szerepe a
tőkeformák felhalmozásában*
Róbert Péter

Előadás a

Népesedés, társadalomszerkezet és devianciák Magyarországon

6. Andorka Rudolf Emlékkonferencián – születése 90. évfordulójának évében

2021. szeptember 23.

Kutatási háttér: nemzetközi hatások

A társadalmi mobilitás vizsgálata új lendületet kapott Magyarországon

- Több nemzetközi összehasonlító elemzés alapján, Magyarországon az intergenerációs mobilitás (fluiditás) mértéke a legalacsonyabbak közé tartozik Európában
 - ESS adatokon számolva, intergenerációs foglalkozási osztályok (ESEC) alapján, log-lineáris modellek alkalmazásával
- Szintén nemzetközi összehasonlításban (OECD) a magyar eset „kilóg”: mind a jövedelmi egyenlőtlenségek (Gini), mind az intergenerációs kereseti mobilitás alacsony (nagy Gatsby görbe)
 - főleg a társadalom teteje és alja „ragadós”

Saját kutatásom (nemzetközi) háttere 1

- A BBC „Nagy Britt Osztálykutatás Kísérlet” (GBCS) (Savage 2013)
- Hazai adaptáció: 2014 I-IV, N=13650, GfK, Index, Heti Válasz (online)
 - „Osztálylétszám” vagy „A magyar körte” címeken
- Bourdieu három tőkeformája alapján, LCA modellezés révén kialakított osztálykategóriák
- Mindhárom tőkeformához két empirikus mérés
 - **gazdasági tőke:** *jövedelem* (háztartási jövedelem / fogyasztási egység); *vagyon* (lakásérték, különféle megtakarítási formák)
 - **kulturális tőke:** *magas kultúra* (színház, múzeum, komolyzene, könyvek); *új/mindennapi kultúra* (internetezés, közösségi oldalak látogatása, számítógépes játékok, társas szabadidős aktivitás)
 - **kapcsolati tőke** (pozíciógenerátor módszer: 26 foglalkozás): *network méret*; *kapcsolati tőke minősége* (az ismert foglalkozásokhoz tartozó, presztízs pontszám értéke)
- Valamennyi index standardizált (0 átlag 1 szórás), magas mérési szint

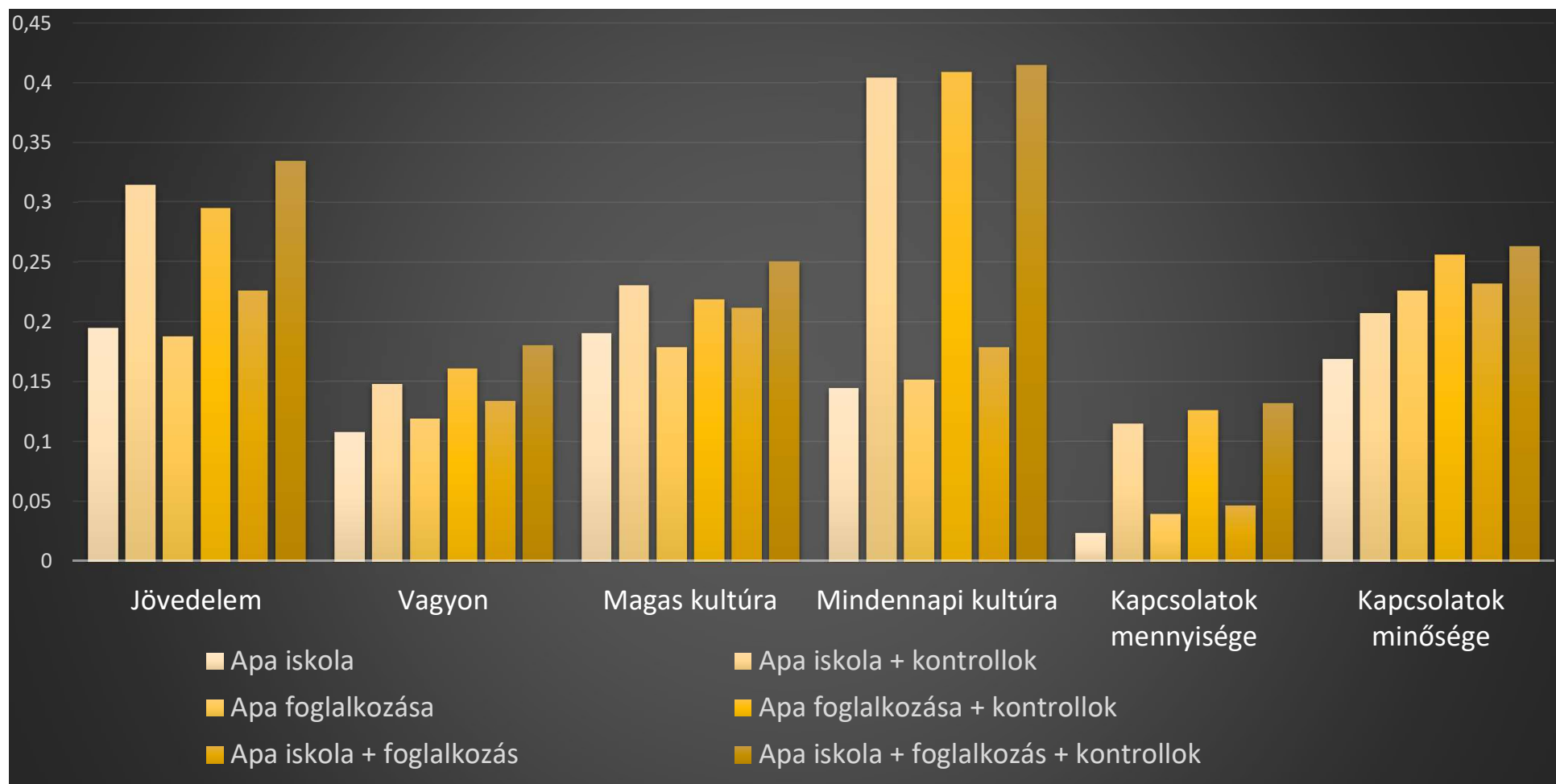
Saját kutatásom (nemzetközi) háttere 2

- Intergenerációs mobilitás kutatás a magyar adatokon, ahol
- Függő változó (jelenlegi helyzet):
 - a 3 tőkeformához tartozó összesen 6 index = felhalmozott tőkék
 - a 6 index alapján kialakított látens osztálymodell (erről nem lesz szó)
- Magyarázó változó (származás: iskolai / foglalkozási hatások)
 - apa foglalkozása (9 kategória: felsővezető, értelmiség, középvezető, irodai dolgozó, önálló, szakmunkás (ref), szolgáltatóipari munkás, betanított/segéd munkás, mezőgazdasági munkás)
 - apa iskolai végzettsége (7 kategória: egyetem, főiskola, felsőfokú szakképzés, gimnázium, szakközépiskola, szakmunkásképző, általános iskola (ref))
- Kontroll változók:
nem, kor, kornégyzet, családi állapot, háztartásméret, roma, születés hely (főváros, egyéb nagyváros, kisváros, falu - ref)
- Cél: a tőkefelhalmozás és a származás, mint mechanizmus bemutatása

Elemzés, modell-építés

- Hogyan hat a származás (az apa foglalkozása és iskolája) a 6 függő változóra (felhalmozott tőke indexek)
Regressziós elemzés, 6*6 modell (a származási mérések dummy-ként)
- Mind a 6 függő változó esetében 6 modelltől lesz szó
1a. Csak apa iskola (tisztá hatás), 1b. Apa iskola + kontrollok
2a. Csak apa foglalkozás (tisztá hatás), 2b. Apa foglalkozás + kontrollok
3a. Apa iskola + foglalkozás (együttesen) 3b. 3a + kontrollok
- Eredmények 1: megmagyarázott varianciarányad alakulása
- Eredmények 2: standardizálatlan regressziós becslések
származási hatások, demográfiai hatások

Megmagyarázott varianciahányad

Származási hatások (3b modell)

	Jövedelem	Vagyon	Magas kultúra	Mindennapi kultúra	Kapcsolatok mennyisége	Kapcsolatok minősége
egyetem	0,805***	0,695**	1,139***	0,314***	0,307***	0,107+
főiskola	-0,024	0,036	1,245***	0,417***	-0,01	-0,106+
felsőfokú szak.	0,610***	0,326***	0,682***	0,371***	0,191***	0,328***
gimnázium	0,437***	0,416***	0,635***	0,413***	-0,217***	0,013
szakközépisk	0,494***	0,431***	0,429**	0,235**	-0,041	0,211***
szakmunkás	0,257***	0,306***	0,126***	0,102***	-0,071*	-0,011
felsővezető	0,564***	1,030***	0,507***	0,489***	0,558***	0,724***
értelmiség	0,774***	0,751***	-0,077	-0,038	0,200**	1,005***
középvezető	0,546***	0,526***	0,038	-0,084*	0,043	0,970***
irodai dolgozó	0,270***	0,122**	0,005	-0,021	-0,036	0,324***
önálló	-0,088*	0,078*	0,166***	-0,236***	0,114**	0,143***
szolgáltató	0,205***	0,157***	0,204***	0,101***	0,081*	0,234***
betan/segéd m.	-0,168***	-0,046	-0,303***	-0,237***	-0,377***	-0,285***
mezőgazd. m.	-0,176***	-0,118**	-0,373***	-0,349***	-0,365***	-0,561***

Demográfiai hatások (3b modell)

	Jövedelem	Vagyon	Magas kultúra	Mindennapi kultúra	Kapcsolatok mennyisége	Kapcsolatok minősége
Nem (férfi)	0.054***	0.074***	-0.276***	0.023+	0.072***	-0.018
kor	0.000	0.007***	0.006***	-0.034***	0.003***	0.002***
kornégyzet	-0.020*	0.081***	-0.012	0.055***	-0.130***	-0.035***
házas	0.374***	0.322***	0.108***	0.098***	0.181***	0.144***
háztartás méret	-0.216***	0.002	0.017*	-0.007	0.039***	0.030***
roma	-0.281***	-0.360***	-0.188***	-0.190***	-0.602***	-0.573***
születési hely						
Budapest	0.093***	0.115***	0.250***	0.271***	-0.430***	0.153***
nagyváros	-0.114***	-0.007	-0.005	0.125***	-0.429***	-0.128***
kisváros	-0.049**	-0.076***	-0.009	0.100***	-0.044*	-0.138***

Összegzés

- a származás erős szerepet játszik a kulturális tőke felhalmozásában
- a jövedelmet és a magas presztízsű kapcsolatokat a származás szintén nagymértékben befolyásolja
- kevésbé függ a családi háttértől: mindennapi kultúra, kapcsolatok száma és a vagyon (?)
- vagyon: a származási adatok esetében a család anyagi helyzetére vonatkozó információk hiányoznak
 - a vagyonfelhalmozás meghatározottsága alulbecsült
 - hasonló helyzet a kapcsolati tőke esetében, de talán kisebb mértékben
 - mennyire proxy az iskola és a foglalkozás a származás mérésében?
- a tőkefelhalmozás származási meghatározottsága olyan mechanizmus, amely hozzájárul a fluiditás alacsony mértékéhez, illetve a társadalom tetején és alján tapasztalható „ragadósághoz”

Köszönöm a figyelmet!

Róbert Péter

vezető kutató

Tárki Társadalomkutatási Intézet Zrt.

kutatóprofesszor

Társadalomtudomány Kutatóközpont, Eötvös Lóránd Kutatási Hálózat

robert@tarki.hu / Robert.Peter@tk.hu